

Милица Ђуковић

ЖЕНА AM SICH

(Биљана Дојчиновић: *Кнедле за супу*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2025)

Дајући коментаре уз песму „Женски Лазар“, у књизи *Рани одлазак*, Љиљана Ђурђић је навела како је у интервјуу за Би-Би-Си Силвија Плат ово своје остварење описала речима: „Песму изговара жена која поседује велики и застрашујући дар поновног рођења. Једина невоља је у томе што она мора претходно да умре. Она је феникс, дух слободе, што год хоћете. Она је такође и само једна добра, поштена, веома способна жена.“ Један од истрајнијих и креативнијих интертекстуалних дијалога савремене српске поезије са стваралаштвом Силвије Плат остварен је у песничким збиркама Биљане Дојчиновић, при чему се овај дијалог указује као конститутиван и пресудан у домену моделовања песничког субјекта и формалних обележја опуса српске ауторке.

Тако, може се приметити да се збирка *Сегмо небо* (2020) надовезује на биографију и уметничке поступке америчке књижевнице у неколиким песмама чија мотивска тежишта и регистар стилских средстава умногоме наговештавају потоње *Кнедле за супу* (2025). Наиме, песма „Фебруар“, на ритмичко-мелодијском плану и плану умешне употребе фигура понављања наликује управо песми „Женски Лазар“, као што мотивом рерне (која опстојава попут свакодневне и насушно потребне алатке породичног живота, те елемента партнерске блискости и заједништва – „Подгревали смо грашак из конзерве / На грејалици / Пекли гибаницу у / Мајушном шпорету / Чија је рерна била / Присна / Попут наших срца“) експлицитно дозива у присуство трагични свршетак егзистенције Силвије Плат. Ипак, иако је мотив самоубиства замењен рођењем, задевојчењем, осамостаљењем и избегавањем лоше навике, климакс ситуација скопчаних са фебруаром представља смрт вољеног бића, чиме се фебруар и „фебруарије“ (како се у циљу иронијског отклона од патетике догађаји именују) приближавају месецу у којем је своју егзистенцију окончала ауторка *Аријела*. Литераризацијом биографема, у песми „Тридесета“ повезани су дан, месец и година смрти националне песникиње Десанке Максимовић (11. фебруар 1993) и тридесети рођендан ауторке *Сегмој неба*, чему је припојен фебруар као месец упокојења (самоубиства, посредством гасне рерне) Силвије Плат, да би се ова песма која доследно лавира између реминисценција, сетне (ис)повести и аутоиронијског отклона од списатељског позива („Мислим / Као 30 је нешто / Ако умреш са 30 / Опет можеш бити име / Сад бих себи рекла / Ако си преживела / 1993. / Можеш све“), тј. између смрти и живота, прекида и трајања, идеализација и сурово-веристичких отрежњења, приближила јанусовским импулсима обележеној песми „Фебруар“ из

збирке *Кнегле за сују*. У хронолошки другом, пет година доцније публикованом „Фебруару” устврђено је: „Много је смрти у фебруару / Одувек било / [...] // Збогом Силвија и збогом многи моји и збогом / 40 000 вас невиних у сну затечених и заробљених”, при чему „И рађања има пуно / [...] // Колико фебруара за мном стоји / А и даље не знам право име овог дана”.

Дакле, у контексту наведеног интертекстуалног дијалога, цела збирка *Седмо небо* може се интерпретирати као навикавање на умирања, одлажења, промене, нестанке и губитке („она мора претходно да умре”, заправо – они морају да умру), док се на њу, поетички освешћено и логично, надовезују *Кнегле за сују*, као фениксовски парњак, као рађање из пепела саливене *смеле сйраве*, као васкрсење самосвесног женског субјекта, решеног да доспе до гласа (оне песничке јунакиње и гласноговорнице ауторског бића, која је након што се шпорет огласио и рерна испекла све на овом свету, из програмске „Песме” *Седмој неба*, одлучила „онда коначно / Нешто и ја да / Кажем”). Стога, аналогно Силвији Плат и њеној борби да из улога мајке, супруге, добре, поштене жене, узорне ћерке, савесне (мало)грађанке и просечне поетесе доспе до индивидуалног, уникатног, неконвенционалног, заносног и инспиративног песничког гласа, до ауторке неодређене мушким (и иним) ауторитетима, тј. до ауторке *am sich*, може се читати песма „Баба” Биљане Дојчиновић (као и целокупна друга песничка збирка којој наведена песма припада), чија самосвесна и пркосна реплика: „Баба / не мајчина мати / ни очева мама / него баба по себи / *Baba am sich*”, раскрива позицију за коју се ова песникиња (уз њој подобне савременице) изборила, интернализацијом маскулине (над)инстанце и амбигвитетним (ре)презентовањем мушког и женског гласа, односно мушке и женске родне (и стваралачки по-родне) улоге, оне која је „мајка / па и бабо / себи самој”. Бити жена/ауторка/песникиња *am sich* значи објединити „Али-Бабу” и Хоми Бабу, те мужевним ликовима додати Баба Вангу, Баба Јагу, Баба Рогу (и мноштво других митолошких, историјских, бајковних, семантички и симболички дивергентних фемининих персоне), како би се, разбојнички креативним актом (п)остало „бабом бејби”, оном која суверено располаже својим речима, временом, смрћу и животом. Бити жена *am sich* значи довршити Силвијин наум, остварити се у облику „духа слободе” (егзистенцијалне и поетичке), самоувереног и сувереног, осветнички ватреног женског, *бејби-байској Лазара*.

Поред песме „Снешко” која је мотивом „зелени за супу” наговестила кнегле за супу, потребно је истаћи да збирка *Седмо небо* најексплицитније дозива како Силвију Плат тако и *Кнегле за сују* изузетно важним и повлашћеним лајтмотивом мајке. Уписана као рана, непребол, ожиљак око ког кружи женско сопство у процесу самоодређења, мајка у првој збирци Биљане Дојчиновић траје као тело и властити одраз (огледални женски парњак), док насловна песма друге збирке мајку укотвљује у траг мајке (траг животне мудрости, бриге, саветодавне фигуре, надзиратељске инстанце у справљању obroка, оне која се у све меша, али и оне чије се недостајање не може ничим надоместити, стога песнички субјект вапи: „Времена времена времена / Још!”). Сучељавајући две временске равни и измирујући властита и туђа узмицања (ономад и сада; песма „Узмак”), мајчинска *безшбеница* надомешћује се свећом упаљеном за мајку („Светлост је тамо / Где си била”) и издвајањем мајке

(и свих мајки) као узорних фигура, фигура-ослонаца и „мерила свих ствари” („Мрачни”), чиме се ова остварења приближавају песми „Кошнице” из збирке *Седмо небо* (у којој се жал за мајчиним одласком и вревом минулих бића повезује са мотивом пчела, што је један од доминантних мотива поезије Силвије Плат), да би врхунац био остварен у песничком/животном начелу „вечног враћања истог” и праћењу црвене црте која осцилира између крајности „Посекотина или / Нит водиља” програмске „Песме” *Кнедли за сују*, у којој амбивалентна природа аутодеструктивне или пак стваралачке линије фигурира као репрезентативно начело бивања женом/мајком/ћерком по себи.

Поетички специфично и препознатљиво стилско обележје поезије Биљане Дојчиновић чини фреквентан поступак устројавања епилошких стихова по гномском принципу, чиме се ефектно (неретко иронично) поентира и врши благи отклон од потенцијално претераних емоционалних „изгреда”. На овај се начин у *Седмом небу* обезвређивање наде у бољу будућност врши пословицом „Обећање / Лудом радување”, а удаљавање од некадашњих љубави растрежњујућим схватањем „Даљина нас је одржала / Њојзи хвала!” (песме „Апорија” и „Јубилеј”), док се у *Кнедлама за сују* пословични карактер финалних поенти лирских остварења премешта на аутопоетички план, те се елиотовском принципу традиције супротставља индивидуални таленат – „У се и у своје кљусе” (песма „Поезија”), или се пак мајчинска одсутна фигура наткриљује утешним сазнањем – „Имасмо се рашта и родити” (песма „Свећа за моју мајку”), док се хераклитовском принципу промене опонира децидни став о трајности смрти – „Смрт смрди, драга моја, / А остало све тече” (песма „Мрачни”), као што се наспрам свеопштог страха узрокованог корона вирусом поставља рутина обичног човека и начело бивања „Од данас до сутра” (песма „Мали допринос борби против панике у марту 2020.”), да би климакс био досегнут, и на нивоу стилских средстава, наново, у дијалогу са Силвијом Плат, будући да се пред рерном приликом рибања може побожно клечати, у рерну се такође може згодно и глава ставити, нарочито ако напољу падају бомбе, о чему је у песми „Чишћење” прецизно закључено: „Женски посао никада није завршен”. Лајтмотив бомби повезница је са мајчином личношћу и мудросном (о)поруком песме „Контејнер” (*Седмо небо*), чиме су још једном у близину доведене брига за рерну, шпорет и прехрану породице, уз смрт као константну претњу. С друге стране, у песми „Би-Би-Си” вешто је лудички повезан надимак лирске јунакиње „Биби” и британска радијска и телевизијска корпорација, при чему се игра речима испоставља као важно стилско средство песништва Биљане Дојчиновић (присутно и у песмама „Сулундар” и „Баба”) и инструмент сучељавања диспаратних временских равни.

Лајтмотив оца пак повезница је збирке *Кнедле за сују* с поезијом Силвије Плат али и самим *Седмим небом*. Бивајући „прелазом” и јунаком „Прелаза” (као и остварења обједињених у истоименом циклусу), отац је у другој збирци доспео до песме „Сто”, попут делића византијског, породичног мозаика, односно не мање важне фигуре у процесу прикупљања успомена и идентитетске реконструкције, о чему сведочи и песма „Први седми”, која је означила очево суочење с одласком супруге и неизлечивом самоћом, разоткривши уједно ћеркино освешћење у средишту „праве туге” и добу битно другачијег, постмајчинског постојања.

Коначно, уколико „Женски посао никада није завршен“, овај стих свакако не би ваљало читати искључиво или превасходно у кључу расветљења позиције „анђе-ла дома“, већ улоге вредне раднице на пројекту постајања женом/ауторком/песни-кињом *am sich*. Суочена с традицијом светске и српске литературе, „Бунтовна / Светска жена“, лирска јунакиња *Кнедли за сују*, не опредељује се за једну од двеју могућности (посекотина / нит водиља), већ их, на трагу америчке претходнице и узора, оставља отвореним и поетички потентним. „Бабом бејби“ се не рађа већ по-стаје, стога се рад на усавршењу песничког писма женског Лазара указује у (об)лику стабилне а вечне промене, неизбежне и фениксовски пркосно-ревитализујуће.